

ÚJ VERSEK

B O R I I M R E

Ady Endre: *Új versek*. Pallas, Budapest, 1906

Meglepetés a huszonkilenc esztendőös költő új, sorrendben harmadik kötete. Egy költői forradalommal felérő, ha szabad így mondanunk. Meglepetés egy kicsit a költő számára is, aki a *Még egyszer* című 1903-as kötete után a magyar líra történetében szokatlan módon egy „megszerkesztett” könyvvel lép az olvasó elé, és az egymás mellé került költeményekből szó szerint is új hangzásokat tud előcsalni, s olyan jelentéstöbbletet tud felmutatni, amit a versek külön-külön ilyen erővel nem tartalmaznak. Ígért és várt könyv az *Új versek* — igényét az évek dajkálták, amelyekben készültek, az az ízlésforradalom jelezte jöttét, amely a képzőművészetben már megmutatta magát, befutotta Pest utcáinak látványát, s részleteiben minden szem gyönyörködhet, nemcsak Bécsben vagy Párizsban, hanem Budapesten is. Tárlatokon mutogatta magát ez az ízlés és világerzés, s nyilvánvalóan az idő kérdése volt pusztán, hogy a költészetben mikor ad jelt magáról, s ki lesz a költő, aki kész összes konzekvenciájával együtt vállalni. Most már tudjuk, a költő Ady Endre, s új ízlésű kötete, az *Új versek*, amelynek soraiban a kor szavára ismerhetünk, hiszen minden ízében a kor szelleméhez tapad: korszerű a szó legszorosabb értelmében. Az ízlésében modern kritikának észre kellett volna vennie azonban már a *Még egyszer* néhány darabjában az új érzékelésnek a modern magyar lírában való készülődését, hiszen annak néhány, az *Új versek* közé is felvett költeménye jelezte már, hogy minőségileg valami újszerű van készülöb-ben, s azután a *Budapesti Napló* olvasóinak is látniok kellett, hogyan alakul és gyarapszik egy költészet, amely az *Új versek*ben teljes és ámulatot keltő nagyságában pompázva áll elénk, hiszen a *Budapesti Napló* 1905-ös évfolyamában jelent meg az *Új versek* költeményeinek legjava.

Költői Én ennyire még nem mutatta magát, s ennyire még nem nyomta rá bélyegét versekre a magyar költészetben, mint itt, ebben az Ady-kötetben. Betölti a versek egész érzelmi és gondolati keretét, teremtve magának asszonyt, akivel szerelmi csatáit vívja, Pá-

rizst, amely alkalmas színhelye ennek a küzdelemnek, s „magyar Ugart”, hogy mérhesse a honnan és hova relációt, a távolban pedig „szűz ormokat” varázsol elének, hogy ő legyen, aki először hódítja meg, mindig a „fent”-nek és a „lent”-nek a koordinátái között állva. Nincs „világ” ebben a most magát megmutató költészetben, csak „én-világ” van, amelynél nincs fontosabb, mert valójában nem is történt más 1903 és 1906 között a költővel, mint az, hogy önnön fontosságára ébredt, ahogy a kötetbe felvett és az eredeti Ady-versekkel egyenrangúan kezelt Baudelaire-, Verlaine- és Jehan Rictus-versek sejtetni engedik, ott, A daloló Párizs című ciklusban. Ezért is állhat olvasója elé ez a költői én ennyire artisztikus meztelenségben, „művészi” lepleiben is leplezetlenül. Így még nem állt a költő a világ elé a magyar irodalomban, mint az *Új versekben* Ady Endre, s nyilván csak az Arany János szemérmes rejtőzködését ideállá emelő szemlélet tükrében tűnik istenkáromló kihívásnak ez a lelki vetkőzés. De ha egy Rippl-Rónai József (A díva), Csók István (Tanulmány a Vámpírokhoz) vagy egy Vaszary János (Vöröshajú női akt) képeit nézzük, ismerőssé válik számunkra ennek a költői magatartásformának szinte teljes ikonográfiája is. Nem a nemrégén új századába fordult idők költészetében, hanem képzőművészetében kell keresnünk analógiáit Ady verseskönyvének. Gina lehetett volna például az ő Lédája ösanyja, minthogy Vajda János verseinek egy részében látszik egy olyan emberi dráma körvonalazódni, aminek felvonásai az *Új versek* ciklusaiban játszódnak le, de egészen Balasi Bálintig kell visszanyomoznunk, ősmintáját keresve. Ady ugyan a Találkozás Gina költőjével című versében a Vajda Jánossal való szellemi rokonságán inszisztál, ám annak „Montblanc-ember” volta csak halvány jelzete Adynak, a „szűz ormok vándorának”.

Ady Endre új verseskönyve az ösztönélet drámáját kínálja az olvasónak — egy látomásos költő előadásában! S ha elfogadjuk a modern, a szecesszióban fogant képzőművészetnek azt a tanítását, amely szerint a kor központi kérdése az ember világhelyzete, s ezzel összefonódottan a férfi és nő kapcsolatának jellege körül kristályosodott ki, akkor máris fogódzót kaptunk Ady verseskönyve költői drámájának az értelmezéséhez is. Nem véletlen tehát, hogy a kötet első ciklusa, a Léda asszony zsoltárai című, éppen a nemek nagy és modern harcának színterére ragad: a költői én férfiúi lelkébe. Nemek küzdelme folyik a ciklus huszonhárom költeményében, a testké, és a nemiség „illatát” árasztják a tubarózsák is (A mi gyermekünk); a vidéki úriasszonyok kedvelt illata csap arcunkba, amely

képes elnyomni mind a mosdatlanságnak, mind a halálnak a szagát. Nincs langyos közepszerűség a Léda-viszonyban, ismeretlen benne a közties lelkiállapot, csak szenvedélyek vannak, szerelem üli nászát a gyűlölettel, a szeretett nő képe játszik át hol a szent, hol pedig a szajha, hol az anya, hol pedig az ágyas szituációba. Egy, az ígéret földje felé hajózó Aeneas találja magát a Didó-Léda karjai között (Ima Baál istenhez), s az asszonyiség betölti az egész költői horizontot, kábító nemiség árad szét a világba, s a férfiasság számára marad-e más hátra, mint térdre esni előtte és vallani. S ha vért akar látni, hát a szívét kell neki felkínálni, válják „tüzes sebbé” (Tüzes seb vagyok), ha imádkozni akar, akkor a férfi imája kínért esedezzen — ahogy meg van írva Krafft-Ebing professzor könyvében a sadizmusról és a mazochizmusról. Mintha egymás kezéből kapkodnák ki a korbácsot a szerelmesek ezekben a „zsoltáros” versekben. Nem hálózobatikokról van szó bennünk — ez nyilván természetes. A küzdelem nyílt térségeken folyik — egyszer a tenger, másszor az alföldi síkság avarja a színtere, még ha tudjuk, ezek a költői világszínterek a költő lelkében lelhetők csak meg, ahogy énekelte:

Színem elé parancsolom majd
Fehér köntösös szűzi árnyad,
Saját lelkemből fölcibállak . . .

(Hiába kísértsz hófehéren)

Mint ahogyan a szecessziós-szimbolista képi gondolkodás egyik beszédes példájában, *A vár fehér asszonya* címűben is a „fehér asszony” a lélek babonás várában bolyong, mint Wart Erzsébet Krúdy Gyula frissen megjelent regényében, *A podolini kísértetben*.

Léda — Ady „zsoltárai” szerint — a modern magyar költészet fatális asszonya, aki nem az életből lépett a versek világába, hanem a versekben megformált alakját látjuk az életbe lebbenni. Itt születik meg a szemünk előtt, szüntelen átváltozásban. Ő a „fehér asszony”, aki „mesterasszonya az ölelésnek”, ujjai gyilkos ujjak, ajka édesen mar, majd szifinx-asszonnyá alakul, talánnyá, de a vágy „királyi koldusasszonya” is, héjanászra mindig kész. Nincs ebben a viszonyban „bevégzett csók”, nyugalom, béke, harmónia, csak „égés és fázás”, örök befejezetlenség: a kín kéj után, a kéj kín után kiált ezekben a versekben. „Örjít ez a csókos valóság, Ez a nagy beteljesülés, Ez a megadás, ez a jószág . . .” — olvassuk a Meg akar-

lak tartani című versben. S ugyanabban találjuk a következő sorokat is:

Hóhérok az eleven vágyak,
 Átok a legszebb jelen is:
 Elhagylak, mert nagyon kívánlak . . .

Váratlanul érte-e a magyar költészetet egy ilyen ellentétes érzések váltóáramával vakító líra, amely amikor a „véres hús-kapcsokat” ünnepli, kéjekre gyúlt testekről himnuszoz, ugyanakkor a lélek remegéséről dalol, olyan szubtilis érzésekről, amelyeknek szinte már nincs is közük a testhez? Kiapadhatatlan életszomjak törnek fel tehát a költői lélek mélyrétegeiből ezekben a versekben, s nincs okunk nem szó szerint érteni az Egy ócska konflisban című versnek a következő sorait:

Királyném, megölnek a vágyak.
 Sohase vágyott, mint te meg én,
 Földi pár úgy az élet-csúcsra
 És sohse volt még ily szegény.
 Vágy, élet és sugár a lelkünk
 És utunk mégis koldus-út,
 Jogunk van minden fényességhez,
 Amit az élet adni tud . . .

Nemcsak ellentétes érzésekről van azonban szó, szüntelen metamorfózisokról is, mik ennek a költészetnek páratlan sodrást, már-már szilaj életességet kölcsönöznek, különösképpen, ha azt is érzékeljük, hogy az átváltozások ugyanakkor ütközések is, amelyektől a költői kifejezések érzelmi hőjüket kapják. Valóság és ráfógás, elvárások és megvalósulások, s mindenütt szélsőségek: érzésekben és költői képekben egyaránt. Gondoljunk csak olyan verseire, mint az Egy ócska konflisban; A másik kettő; A tó nevetett vagy a Vén faun üzenete, hogy érzékeljük e sajátos átváltozások természetét. Az „aranyos hintó”-„ócska konflis” képpár tárgyi példája lehet (Egy ócska konflisban), a „csúf faun”-„Apolló” (Vén faun üzenete) pedig már érzelmi, a „látásé”, hogy a Léda a hajón ennek egy egészen nagyszagú körét kínálja fel. Nyilván nem Ady „kitalálta” érzésekről van szó ezekben a versekben, amelyek itt kerülnek az olvasó elé. De Ady az, aki vállalja megélésüket és megfogalmazásukat, a szerelmi érzést

úgy kezelni, mint a fizikusok a fényt: előcsalni belőle a szivárvány színeit. Erre ért meg a kor gyermeke — mondhatnánk így is: kéjre és kínra, jajgatásra és nevetésre, türelmetlen várakozásra és a megérkezéstől való rettegésre, a vágyra és a beteljesülés iránt érzett félelemre, végeredményben pedig az Életre és a Halálra, a diadalmas felemelkedésre és a zuhanásra. Véletlen-e, hogy a költő a Vad szirtetön állunk című versében mintha Zichy Mihály Madách-illuztrációját foglalta volna vers-keretbe, amelyen a kiábrándult Ádámot látjuk szirtzen állva a halálos ugrás szándékával, mögötte a méhében már gyermekét őrző Évával. A magyar lírában itt üzen a szerelem élet-drámaként értelmezett voltában — „agonként”, ahogy egykor a görögök mondták, amelyet azonban már az „agónia” is színez, ahogy a századforduló embere létezését világlélménnyé változtatja.

Az egész kötet fókuszában nem véletlenül állnak tehát „Léda asszony zsolttárai”, hiszen a szerelem itt világ-elv, s ennek a ciklusnak a költeményei dajkálják a többit is, hiszen az innen kiinduló versszálak szorososan kapcsolnak minden más versgondolatot ide. A vén faun üzenete A magyar Ugaron versei felé mutat, a Léda Párisba készül vagy az Egy ócska konflisban egyértelműen A daloló Páris verseit előlegezi, a Várnak ránk Délen pedig a Szűz ormok vándora című ciklusnak a rímhívó szava. Ha így nézzük, Ady *Új versek* című kötetének feltűnő módon való megtervezettségét kell hangsúlyoznunk. S ez a megtervezettség nem esetleges költői mintaképeivel, történetesen Baudelaire indításaival magyarázható: sokkal inkább a költő életanyagának természetéből következik. Egy világban, amely elvesztette alapvető rendezői elvét, s megosztottsága részleteivel tüntet, a poéta tehet-e mást, mint a költői rendteremtés munkáját vállalja, hogy kitessék végül is valamiféle „egysége”, ha nem másképp, hát jelképek segítségével vagy mitológiával, amely halvány mása csupán már az egykorinak. S eklektikusabb is természetesen: Baáltól Midas királyig, a „Napistentől” Didó királynőig egészen szabadon gazdálkodik ősi ember-képzetek és képletek örökségével, egyben pedig megkezdi a maga „magyar” és a sajátosan egyéni mitológiájának a teremtését is. Az *Új versek*ben látjuk ennek első körét készen, jelzéseként pedig hadd álljon itt a Hortobágy-képzet s mellette nyomban a „Sikerasszonyé”, hogy szélsőségeit is felvillantsuk, ahogy A magyar Ugaron című ciklusának első versei már megmutatják.

Mert a „magyar Ugarról” szóló versek is szerelmes versek — legalábbis költői megélmésmódjukban ikertestvérei a Léda-versekben

megismertnek, a két ciklus összefonódottságát ugyanakkor más vers-elemek is érzékeltetik: Léda cselekvő részese a költő küzdelmének az „Ugarral”: mintegy lelke Asszonya kezébe kapaszkodva vívja csatáját, egyúttal pedig magyarázza, miért is nem ismerheti a „boldog szerelmet”, a keresett „nagy Harmóniát” (A Krisztusok mártírja). Tovább mondja, s mintegy részleteire bontja ebben a ciklusban tehát a Léda-zsoltárok egy-egy utalását. A Vén faun üzenete címűben olvassuk például a következő három sort:

Hogy akkor majd reám hajoljál,
Fülembé csókold, mit te tudsz:
„Csúf faunom, Apolló voltál.”

Hogy a Krisztusok mártírja címűben az alábbi sorokat találjuk:

Paraszt Apollónak termettem,
Ki dalos, erős és pogány,
Ki szeretkezve és dalolva,
Dől el az élet alkonyán . . .

Ne zavarjon az ilyen szembesítéskor bennünket az a filológiai apróság sem, amely szerint A Krisztusok mártírja a korábbi, még 1901-es keletkezésű vers, s hogy a Vén faun üzenete ugyanakkor csak 1905. márciusában készült el. A költő felkínálta verssorrend legalább annyira mérvadó, mint a versek keletkezésének az időrend-jéé. Ugyancsak a Vén faun üzenetében találjuk a következő szakaszt:

Tavasza van itt a Duna-tájon
És én olykor vért köhögök,
Szép itt az élet, csupa álom.

Erre viszont a Költözés Átok-városból című verse felel:

„Hát nem emlékszel már a fényre,
Mely déli sírokra száll?
Itt Budapesten csúf az élet
S ezerszer csúfabb a halál.”

„Gyere innen Átok-városból,
Gyere, halottam, velem,
Itt nem lehet szépet álmodni,
Itt nincs könnyes nagy szerelem.”

Mintha a lelki kényszerek versei után most a társadalmi élet-kényszerek körébe lépnénk. A magyar Ugaron verseit olvasva, hiszen amazokban a versekben is, ezekben a költeményekben is a „meddő nagy gerjedések” problémája szólal meg, az Élettől elzártságé, a kipányvázottsága, a kitaláltottsága és az idegensége. Lelki habitus és egészen konkrét élet-helyzet találkozásaiából születnek Ady e ciklusba foglalt költeményei, s van egy pillanata — az Elűzött a földem című versét írja —, amikor a „várost” okolja minden problémája miatt, s „modern” polgári életet, amelynek színterein játszódik le az élet-dráma. Mint írja, ott

...hol egymás öldöső fele
A Csóknak és Termésnek istene,
...hol célja, rendje nincs a csóknak
s becsük van a magtalan álmodóknak,
Hol betelő vágy nincs s örök a láz...

A „városi nyár” áll tehát szemben a „földdel”, a „sík-élet” a „város beteg lakójával”. Mintha egy primer Édenből való kiűzöttség-tudat szólalna meg itt, s a „modern” ember kiáltana elvesző Paradicsoma után ugyanakkor, amikor kész megtenni az ellenkező irányú utat is, a „sík-élet” boldog primitivizmusából a boldogtalanságot és gyötrelmeket hozó „Város” felé. El a faluból — hirdeti tehát versének címe is, hogy ilyen sorokkal találkozunk:

Óh, kapj fel innen, Város,
Ragadj el innen, Város:
Kik messze kirepültek,
Sohse térjenek haza.

Egy szélesebb sugarú gondolati körben viszont már a „fény-ember” (Költözés Átok-városból) néz szembe a „Csúf Budapesttel”, Gangesz a Tisza-parttal, hogy a költői horizonton Párizs csábképe lebegjen, az Életé, ahol Brüll Adél is van.

Nem hagy azonban kétséget afelől sem, hogy a költői világterem-

téssel együtt költői én-teremtés is folyik. Ebben a ciklusban elsősorban a költő és hazája viszonylatai merülnek fel, s ha azt mondjuk, hogy a modern költő tragédiájáról énekel, akkor azt is állíthatjuk, hogy egy modern érzékenység („A szívem egy nagy harangvirág S finom remegések: az erőm...” A Tisza-parton) mutatja magát, amely azonban nem lépi itt még túl a századforduló világának a lehetőségeit, megmarad a „halál, bor, nő” szentháromságánál, s nem akar más lenni, mint „kínzottja sok-sok méla vágnak” (A Hortobágy poétája), ami a „nagy sors” is lehetne maga, ha lehetséges lenne álmodni s élni. Mondja tehát:

Forró, szűz lelkünk rakjuk a sutra,
Lalla, lalla,
Be megjártad itt, hó, Zaratusztra...

(Ének a porban)

Van ennek a ciklusnak egy kis versköre, ahol ezek a korszak legtöbb európai költőjére jellemző viszonylatok mintegy konkretizálódnak, s a magyar viszonyok reflexeit mutatják. A Hortobágy poétája, a Lelkek a pányván, A lelkek temetője, Ihar a tölgyek közt s A magyar Ugaron című verseire gondolunk, amelyekben a költői küzdelem jelképi voltában „konkrét” megfogalmazást nyer, s esztétikai megvalósulásával szinte politikai távlatokat nyit a költő s olvasója előtt egyaránt. De akár úgy is mondhatnánk, hogy a modern költő ezekben alakul át „magyar” költővé, s kérdésfeltevése is itt módosul a legradikálisabban. Hazája elmaradottsága néz ezekben a versekben szembe a polgári Európával, s kérdezi: „Nyomorultul miért élünk?” (Ihar a tölgyek között) „Átkozott” költő tehát ő is, akárcsak nagy francia költőelődje volt, akinek három szonettje Ady Endre fordításában inkább A magyar Ugaron versei közé való, mint a párizsiak közé, noha ott is nagy a magyarzó szerepük a Rictus- és Verlaine-versekkel egyetemben. Az Ady-versekkel egyetemben. Az Ady-versek költői Énjének átkozottsága azonban inkább Janus-arcú, mint a megidézett franciáké. Ha a Léda-zsoltárookban a kín és a kéj relációi révén rokonságuk kétségtelen, a Góg és Magóg képzetig visszamenő „keletisége” költőnk eredeti vonásaiból is ízelítőt ad. Egy párisi hajlalon címűben olvassuk:

Szent Napkeletnek mártírja vagyok,
 Aki enyhülést Nyugaton keres,
 Táltosok átkos sarja talán,
 Sápadt vagyok? Ó, fess pirosra, fess . . .

Nem annyira kontrasztjai tehát a kötet Párizs-versei A magyar Ugaron költeményeinek, mint kiegészítői — egy más, s a magyaré-
 től lényegesen különböző életkörülmények között megélve s meg-
 énekelve. Erről vallanak a fordítások is. Ezek Párizs-képei legalább
 olyan sötétek, mint Ady „magyar” versei, csak egy a többletük:
 Párizsban álmodni lehet, a Hortobágy poétájának otthon ellenben
 éppen ez nem adatik meg. Ki is mondja:

Óh, az élet nem nagy vigalom
 Seh. De ámulni lehet.
 Szép ámulások szent városa,
 Páris, Isten veled . . .

(A Gare de l'Est-en)

Vagy:

A Duna partján
 Démonok űznek csúfot velem,
 A Szajna partján álmokba von be
 Százféle, szűz szerelem . . .

(A Szajna partján)

Csábító ezen a ponton a gondolatot felvetni: Ady költői énjének
 tudatában az élni és álmodni sajátos, egymást erősítő módon egy-
 bejátszik, s ezáltal mintegy az Élet-fogalmat ugratja ki, amely mö-
 gött annyi vers nem-Élet képe sötétlik. Hogy Párizs, az Élet és
 Léda hármasságának is találkoznia kellett, itt válik nyilvánvalóvá.
 S Ady egy, a kötet legérzékletesebb és talán legképszerűbb képét
 alkotja meg A Szajna partján című verse utolsó szakaszában:

S úgy csókolom meg az életet,
 Mint orkideát a Léda haján.

A költői imaginációnak is itt, ebben a ciklusban kell csúcsára
 érnie — itt fut az egész kötetet egybefogó gondolat fő szála is a
 bevezető verstől, amelyben „új időknék új dalait” hirdeti meg, a

záróversig (Szállani, szállani, szállani egyre Új, új Vizekre, nagy szűzi Vizekre . . ." Új vizeken járok):

Nagy éjszakába mintha hullnánk,
Csoda-világba, végtelenbe,
Új, titkos földre, új időbe,
Új létezésbe, új jelenbe . . .

(Este a Bois-ban)

A versekben lejátszódó sok, kisebb erejű és érvényű érzés- és gondolat-metamorfózisok felett az *Új versek* kompozíciója szerint lejátszódik egy nagyobb metamorfózis is: az első három ciklus világa alakul át — feltételesen nevezzük a „való” verseinek ezeket — költőivé, „művészi” életképek csillámaiban.

Nem egységes ez a ciklus olyan mértékben, mint a már megismert három. De a versek sorra megszólaltatják, gyakran más „hangmagasságban” amazok motívumait, s nem is mindig azzal a művészi erővel, amely az Ady-versek eddigi köreit jellemezte. Kevesebb itt az antológia-darab, s több a szentimentalizmus (Az én menyasszonyom, Midász király sarja, A sárga láng, A mese meghalt, Ne lássatok meg stb.), s feltűnőbb az általánosságra való törekvés. Egy költészet tengerszintjén állunk. Természetesen vannak telitalálatok is — versrészetekben! Költőibben és szubtilisebben egy versében sem beszélt például a csókról, mint A csókok átka következő soraiiban:

Csókok világa a világunk,
Csókban fogan a gondolat,
Kicsi kis agyvelő-csomócskák
Cserélnek tüzes csókokat . . .

S asszony-alakja sem annyira eszményien „démoni” és szecessziós másutt, mint a Vízió a lápon-ban:

Arany-vörös hajtenger földje,
Fehér hab hegyen melle, válla,
Gyilkos szemű, forrón lehellő
Legyen majd ez az ördög lánya . . .

S pikurális elemeit is nyugtázhatjuk például a Vörös szekér a tengeren című költeményének az „ezüslávvát” ivott tengerével, a „síró jázminokkal” és a „violás árnyakkal”, a Jártam már Délen címűben pedig a „fénytivornyával”. S ott a merészen új érzésről daloló Ha fejem lehajtom című, és egy pénzvers, a Harc a Nagyúrral, amely az Ima Baál istenhez című versre hivatkozik.

A versek kifejezte belső, gondolati küzdelmek (ezeknek igyekeztünk főbb vonásait jelezni) mellett természetesen észlelhető a versért folytatott költői küzdelem is. Annak, akinek „álma a szent, titkos Holnap”, s „aki útálja a mát, ezt a holtat” (Midász király sarja), a Holnap verse után is áhítozik, és néhány valóban „adys” versmegoldást mutat ebben a kötetében. A századvég költészetének „sima jambusai” még uralkodnak, s a verssorok is örökölték, mintha a költő figyelme s újító kedve, az „új” dal iránti vágya elsősorban a jelképek megtalálásában élné ki magát. Ilyeneket mentett át előző kötetéből, s erről vallanak első verssorozatai is. Ugyanilyen gyakran egészen eredeti, s eredetiségében artisztikus hatásokat kiváltó a versmelódiája s a rímhasználata de rímtelensége, a disszonanciákon való makacs inszisztálása is, amely jelzi és egy új verseszmény közelségét. Ebben az ismétlések-törvényei akár már most, az *Új versek* kapcsán is leírhatók és megfogalmazhatók, ugyancsak ennek a vers-eszménynek a szerves részei. Az utolsó mosoly szélsőséges példájával együtt.

Természetesen mindez nem véletlenül van így. Ady (egyszerűsítjük le kérdésünket) majdnem egész kötetét a „költő” kérdésének szentelte, önnön léte problémája felé forduló feszült figyelemmel. „Költőnek lenni . . .” a XX. század első évtizedének a derekán Magyarországon — ez alapvetően a szituációja. Nem is tud még társadalmi kérdéseket másként megfogalmazni, csak költői kérdéseként. A modern költő társadalmi lehetőségei izgatják, a „lehet-e dalolni” relációi, amelyek élet-relációkká válnak élménye költői megfogalmazásaiban, ami által az *Új versek* végső fokon társadalmi dimenzióját kapja meg. Lenni a „vígak Messiásának” ebben a kötetben az esztétikus utópiája még, de az is nyilvánvaló, hogy nemcsak a modern magyar líra Baudelaire-e akar lenni, hanem Petőfije is. Itt azonban elsősorban még költői önléte lehetőségeinek mérlegelésével van elfoglalva: A magyar Ugaron versei erről vallanak. Politikája is „költői” politika mindenekelőtt. Egy egészében „nyugati” típusú költői alkatról és verseszményről van szó, s bevezető

versének nagy képzet-ellentéte (Verecke—Dévény) is ezt hirdeti meg, a hangsúlyokat az „új időknek új dalai”-ra helyezve.

Mert lehetett-e másról szó, mint az „új” dalról, s a „dal” magyarországi lehetőségeiről — 1906-ban?

VIRÁGZÓ HALÁLFA

UTASI CSABA

Ady Endre: *Vér és Arany*. (Újabb versek.) Franklin Társulat, Budapest, 1908

Nevenincs Görcsöni Dénes úr igencsak nagyot szeretne rúgni *A magyar Pimodán* Ady Endréjébe, midőn az államiság és a nemzeti öntudat védelmében „tántorgó korcsmatöltelék”-nek nevezi őt, ki „mámoros félrebeszélései” folytán megérett, úgymond, a közfelháborodás gyilkos viharára. Ismerjük ezt a csizmát, ismerjük jól ezt a köldöknéző, kardcsörtető szittyaságot, ezt a bornírt, józankodó morált, mely az utóbbi néhány évben lankadatlanul zúdítja átkait a költőre, s tudjuk jól, hogy a mindenkori görcsöni ütlegeknél csak a görcsöni korlátoltság nagyobb, mégsem hagyhatjuk azonban megérdemelt sorsára a legújabb vádaskodást, hiszen Adyról minden mást előbb el lehetne mondani, még gonoszkodón is, mint hogy félrebeszél s nem tudja, mit cselekszik.

Nemrégiben megjelent verseskönyvének, a *Vér és Arany*nak már szerkezete is nagyfokú tudatosságra vall, még ha első pillanatra úgy tetszik is, hogy a költő itt az *Új versekből* már ismert rendezőelvet alkalmazza önismétlőn. Tematikus tömböket formál ugyanis, amelyek vagy az előbbi kötet ciklusainak világát gazdagítják, szélesítik tovább, vagy pedig egy-egy korábban csak másodlagos szerepű motívumot teljesítenek ki. Látszólag tehát az anyag megszabta lehetőségekhez igazodva gépiesen takarítja be az elmúlt két év termését, ha azonban közelebbről is szemügyre vesszük a kötetet, a ciklusokban és a ciklusok rendjében csakhamar felfedezzük a célzatos átstrukturálás jelzeteit. Nem kétséges, hogy a tematikus elrendezés eleve kizárja a versek keletkezési sorrendben való publikálását, hiszen egyetlen jelentős költő sem töretlen szériákban alkot, s főleg